

СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИЙ СКЛАД КОНЦЕСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Обґрунтовано необхідність вдосконалення законодавства України в частині уточнення суб'єктно-об'єктного складу концесійних правовідносин (переважно за участі органів місцевого самоврядування та щодо об'єктів права комунальної власності). Аргументовано необхідність уточнення правових наслідків реорганізації концесіонера, конкретизації правового режиму майна, що створюється і набувається концесіонером. Сформульовано пропозицію про виключення передбаченої Законом України «Про концесії» можливості приватизації об'єктів концесії після закінчення строку дії концесійного договору.

Ключові слова: суб'єкти та об'єкт концесії, концесійні правовідносини, органи місцевого самоврядування, комунальна власність.

На даний час найбільш поширеним об'єктом наукових досліджень виступає взагалі сам інститут концесії із акцентом на його економічні переваги. При цьому правові аспекти концесій недостатньо висвітлюються в наукових публікаціях, а існуючі дослідження переважно концентруються на відмінностях концесії від оренди, перевагах концесії порівняно з іншими правовими засобами. При цьому мало хто з дослідників звертає увагу на таку складову концесійних правовідносин, як суб'єкти та об'єкт договору концесії. Може здатися, що все і так зрозуміло про суб'єктно-об'єктний склад концесійних правовідносин, проте актуальність і своєчасність даної роботи як раз і обумовлюються необхідністю вирішення низки науково-прикладних проблем у контексті піднятої теми.

Питанням правового регулювання концесійних відносин приділялася увага як з боку вітчизняних, так і зарубіжних учених і практиків. Зокрема, концесія як правова форма використання державного майна в господарській діяльності розглядалася у роботі О. А. Медведєвої [1]. На відмінних ознаках концесії від оренди детально зупинявся В. А. Устименко [2]. На особливостях концесії як заохочувально-обмежувального спеціального режиму господарювання акцентувала увагу О. Р. Зельдіна [3]. Серед зарубіжних досліджень можна виділити роботи російських вчених, зокрема, С. А. Сосни, який відзначав характерні риси концесійного договору [4]. Проте недостатньо дослідженими та такими, що потребують подальшого аналізу, залишаються питання

висвітлення особливостей суб'єктно-об'єктного складу концесійних правовідносин, особливо в контексті впровадження інституту концесії у сферу комунального господарства.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо вдосконалення концесійного законодавства України, що визначає суб'єктний і об'єктний склад концесійних правовідносин (переважно за участі органів місцевого самоврядування та щодо об'єктів права комунальної власності).

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні завдання:

проаналізовано існуючі наукові розробки, вітчизняне та зарубіжне законодавство в контексті досліджуваної тематики;

розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у досліджуваній сфері.

Відповідно до чинного законодавства України суб'єктами договору концесії є концесіодавець і концесіонер. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про концесії» від 16.07.1999 р. концесіодавець — це орган виконавчої влади або відповідний орган місцевого самоврядування, уповноважений відповідно Кабінетом Міністрів України чи органами місцевого самоврядування на укладення концесійного договору.

Виходячи з цього визначення, слід звернути увагу на те, що органи, які уповноважені на укладення концесійного договору, та ті, що приймають рішення про надання об'єкта в концесію, не співпадають. Зокрема, рішення про надання в концесію об'єктів права комунальної власності приймає виключно на пленарному за-

© Г. С. Пілігрим, 2012

сіданні місцева рада, але стороною договору виступає не місцева рада, а орган, уповноважений радою на його укладення. Це може бути відповідний виконавчий орган місцевої ради, до яких Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. відносить виконавчий комітет, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

Втім у деяких зарубіжних країнах рішення про надання концесії щодо об'єктів як державної, так і комунальної форми власності приймає один єдиний орган. Наприклад, відповідно до Закону Молдови «Про іноземні інвестиції» концесію іноземним інвесторам на розвідку, розробку і освоєння природних ресурсів може надавати виключно Уряд Республіки. Відповідно до інвестиційного законодавства Республіки Азербайджан подібні договори повинні отримувати додаткове затвердження з боку Верховної Ради [5, с. 11; 6, с. 6]. Згідно зі ст. 52 Інвестиційного кодексу Республіки Білорусь концесіодавцем виступає концесійний орган представлений Республікою Білорусь в особі Уряду Республіки Білорусь або уповноваженого ним республіканського органа державного управління (державної організації) підпорядкованої Уряду Республіки Білорусь).

За законодавством окремих держав, концесіодавцями навіть можуть виступати уповноважені юридичні особи. Зокрема, згідно з Законом Російської Федерації «Про концесійні угоди» окремі права і обов'язки концедента можуть здійснюватися уповноваженими органами і юридичними особами, і концедент повинен повідомити концесіонера про такі органи, особи і про здійснювані ними права й обов'язки (ч. 1 ст. 5).

Аналізуючи порядок прийняття рішення про надання концесії, закріпленого у Законі України «Про концесії», доводиться констатувати наявність певних неузгодженостей щодо компетентного органа, уповноваженого на прийняття такого рішення. Згідно з ч. 4 ст. 6 цього Закону рішення про надання концесії на об'єкт права комунальної власності за результатами концесійного конкурсу приймає уповноважений орган місцевого самоврядування. Таке формулювання дає можливість дійти висновку, що рішення про надання концесії може прийняти не тільки місцева рада, але й інший, на думку законодавця, уповноважений орган.

Дехто може сказати, що під уповноваженим органом місцевого самоврядування якраз і слід розуміти місцеву раду, і що тут немає будь-яких

суперечностей. Втім у ст. 1 Закону України «Про концесії» спеціально акцентовано увагу на тому, що уповноважений орган місцевого самоврядування — це концесіодавець, якому делегуються повноваження на укладення договору концесії. Крім того, прийняття рішення про надання об'єктів права комунальної власності у концесію віднесено до виключної компетенції місцевої ради (ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). У зв'язку з цим уявляється необхідним внести зміни до Закону України «Про концесії», виклавши ч. 4 ст. 6 у такій редакції:

«4. Рішення про надання концесії на об'єкт права комунальної власності за результатами концесійного конкурсу приймається виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради».

Другою стороною концесійного договору, згідно з чинним законодавством України, виступає концесіонер. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про концесії» концесіонером визнається суб'єкт підприємницької діяльності, який відповідно до цього закону на підставі договору отримав концесію. При цьому, виходячи з визначення терміну «претендент», можна дійти висновку про те, що законодавець не обмежує коло концесіонерів за резидентністю, оскільки брати участь у конкурсі можуть і нерезиденти, а також учасниками концесійного конкурсу можуть виступати фізичні та юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності.

Втім аналіз законодавства зарубіжних країн, зокрема країн-учасниць СНД, свідчить про різноспрямований підхід до визначення концесіонера за договором концесії.

Так, за законодавством окремих країн перевага надається виключно іноземним інвесторам. Зокрема, переважно на залучення іноземного капіталу спрямовані Закони Республік Таджикистан від 15.05.1997 р. та Узбекистан від 30.08.1995 р. «Про концесії», що отримало відображення відповідно у ст. 1 та ст. 5. Згідно з законодавством Республіки Казахстан концесіонерами можуть бути лише юридичні особи (ст. 1 Закону Республіки Казахстан «Про концесії» від 07.07.2006 р.). В якості концесіонерів можуть брати участь у договорах концесії навіть держави, що передбачено у ст. 5 Закону Республіки Киргизстан «Про концесії і концесійні підприємства в Республіці Киргизстан» від 06.03.1992 р.

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що вітчизняний законодавець скоріше обрав вірну тактику, спрямовану на залучення широкого кола претендентів на отримання концесії, не обмеж-

уючи потенційних концесіонерів критеріями індивідуального або колективного підприємництва, «національної приналежності» тощо. У Законі України «Про концесії» навіть передбачено те, що концесіонер здійснює свою діяльність у будь-якій організаційно-правовій формі (ч. 1 ст. 19).

У контексті аналізу правового статусу концесіонера викликає певні зауваження ч. 5 ст. 10 Закону України «Про концесії», якою встановлюється те, що реорганізація концесіонера — юридичної особи не є підставою для зміни умов або розірвання концесійного договору. Формулюючи таким чином норму, законодавець виходив з того, що наслідком реорганізації завжди виступає правонаступництво за правами й обов'язками реорганізованого суб'єкта господарювання. Втім така реорганізація не може не накласти певний відбиток на договір концесії. Слід навести наступні аргументи.

На даний час реорганізація здійснюється в таких передбачених чинним законодавством формах, як злиття, приєднання, виділення, поділ, перетворення суб'єкта господарювання. Реорганізація (злиття, приєднання, поділ, перетворення) виступає підставою для припинення діяльності суб'єкта господарювання, про що зазначено у ч. 1 ст. 59 Господарського кодексу України. У ситуації, коли таким суб'єктом господарювання виступає концесіонер, виникає немало питань щодо можливості виконання умов договору комунальної концесії.

Сумніви щодо можливості виконання концесіонером, що знаходиться у стадії реорганізації, своїх договірних зобов'язань посилюються необхідністю переоформлення ліцензії на ліцензовані види господарської діяльності. До таких видів діяльності, зокрема, відноситься діяльність із використанням об'єктів концесії, що використовуються для здійснення діяльності з централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення (п. 21 та 73 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р.). Не можна однозначно стверджувати, що в результаті реорганізації концесіонер відповідатиме кваліфікаційним вимогам, що ставляться ліцензійними умовами до здійснення відповідної господарської діяльності. У зв'язку з цим відсутність ліцензії є достатньою та необхідною умовою для припинення концесіонером використання об'єкта права комунальної власності на засадах концесії, що також має стати підставою для припинення дії концесійного договору. Проте такої підстави для припинення дії концесійного договору не передбачено,

що обумовлює необхідність внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про концесії». Зокрема, вказану норму слід доповнити реченням наступного характеру:

«відсутності у реорганізованого концесіонера ліцензії на здійснення відповідного виду господарської діяльності».

Крім того, навіть якщо реорганізований концесіонер отримає ліцензію на здійснення відповідного виду господарської діяльності, він має відповідати вимогам до учасників концесійного конкурсу, встановленим Законом України «Про концесії». Тим паче, згідно з останніми змінами внесеними до Закону України «Про концесії», умови концесійного конкурсу щодо об'єктів права державної чи комунальної власності, що використовуються для здійснення діяльності з централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, концесіодавець погоджує з центральним органом виконавчої влади, який здійснює державне регулювання у відповідній сфері. Отже, невідповідність концесіонера таким вимогам також слід визнати підставою для припинення дії концесійного договору із доповненням ч. 1 ст. 15 Закону України «Про концесії» абзацом наступного змісту:

«невідповідності реорганізованого концесіонера вимогам до учасників концесійного конкурсу, встановленим цим Законом та конкурсною документацією».

У підсумку відповідного корегування потребує ч. 5 ст. 10 Закону України «Про концесії», що уявляється можливим здійснити наступним чином:

«5. Реорганізація концесіонера — юридичної особи слугує підставою для зміни умов або розірвання концесійного договору у випадках, передбачених цим та іншими законами України».

Безумовно, дія концесійного договору спрямована на ефективне використання об'єкта концесії, щодо якого, власно кажучи, і укладається договір. На даний час у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про концесії» визначено сфери господарської діяльності, в яких можуть брати участь суб'єкти господарювання на підставі отримання в концесію об'єктів права комунальної власності. Цей перелік не є виключним, оскільки, як зазначено у ч. 3 ст. 3 Закону України «Про концесії», виключно на пленарних засіданнях відповідні місцеві ради можуть прийняти рішення щодо додаткового переліку сфер господарської діяльності, для здійснення діяльності в яких об'єкти права комунальної власності можуть надаватися у концесію.

На даний час найбільш перспективними об'єктами договорів комунальної концесії виступають об'єкти житлово-комунального господарства, транспортної галузі тощо. Саме щодо цієї категорії об'єктів свого часу були здійснені спроби організації і проведення концесійних конкурсів у багатьох містах України.

На сьогодні в Україні функціонують три концесії на об'єкти права комунальної власності. Зокрема, у концесію передане одне підприємство комунальної теплоенергетики МКП «Артемівськтепломережа» (концесіонер — ТОВ «Артемівськ-енергія»), комунальні водомережі в м. Бердянську (концесіонер — ТОВ «Чиста вода — Бердянськ») та цілісний майновий комплекс ОКП «Компанія «Луганськвода» (концесіонер — ТОВ «Луганськвода») [7; 8, с. 4]. Є навіть вже перші позитивні результати діяльності концесіонера в м. Артемівську. За два роки роботи концесіонеру вдалося відновити централізоване гаряче водопостачання міста, яке там було відсутнє близько десяти років. Сьогоднішній тариф на тепло в м. Артемівську повністю покриває витрати на виробництво послуг, і в ньому навіть закладена рентабельність [9, с. 28].

Крім того, у світлі світової економічної кризи, яка також охопила Україну, розглядається питання передачі в концесію об'єктів незавершеного будівництва державної та комунальної форм власності. Зокрема, у розпорядженні голови Херсонської обласної державної адміністрації «Про заходи щодо використання об'єктів незавершеного будівництва державної та комунальної форм власності в області» № 615 від 15.06.2009 р. рекомендовано головам районних державних адміністрацій розглянути та вирішити питання щодо можливості здачі в концесію об'єктів будівництва, які можуть бути добудовані, з метою їх використання для надання послуг із задоволення громадських потреб. [10].

Враховуючи особливий правовий режим об'єктів права комунальної власності, які надаються у концесію, слід не погодитися із законодавцем у передбаченій потенційній можливості приватизації об'єкта концесії після закінчення строку дії концесійного договору з переважним правом концесіонера на його викуп. Зокрема, відповідне положення закріплене у ч. 7 ст. 3 Закону України «Про концесії». Таке бачення юридичної долі об'єкта концесії зовсім не відповідає інтересам територіальної громади та й, взагалі, природі відносин концесії. Якщо розмірковувати саме в руслі можливості приватизації

об'єкта концесії, тоді концесія нічим не відрізнятиметься від оренди. Проте це не так, оскільки економіко-правова мета передачі об'єкту права комунальної власності в концесію зовсім інша.

За інформацією, яка надходить із наукових джерел, можна дійти висновку, що концесія використовується саме у тих сферах господарювання та щодо тієї категорії об'єктів, приватизація яких є неможливою і які являють собою сферу публічного інтересу через притаманний цим сферам і об'єктам стан природних монополій [11, с. 174; 12, с. 145–147]. Приватний капітал може бути залученим лише на договірній основі без зміни власника, а, отже, і форми власності.

У зв'язку з цим пропонується ч. 7 ст. 3 Закону України «Про концесії» виключити, а ч. 6 цієї ж статті викласти у наступній редакції:

«6. Об'єкти права державної чи комунальної власності, включені до переліку об'єктів, які можуть надаватися в концесію, не підлягають приватизації. У разі закінчення строку дії концесійного договору об'єкти концесії передаються концесіодавцю із можливістю поновлення дії договору на новий строк».

На особливу увагу в контексті досліджуваного у цьому підрозділі питання заслуговує ст. 23 Закону України «Про концесії», якою передбачається припинення діяльності комунального підприємства, майно якого передається в концесію, шляхом його ліквідації. При цьому, звісно, право господарського відання на майно, що було закріплене за комунальним підприємством, припиняється. На проблематичність ліквідації комунального підприємства звертали увагу окремі науковці, які наголошували на можливих соціальних і економічних небезпечних явищах, що можуть виникнути під час ліквідації. З наведеними дослідниками аргументами, що свідчать про необоротні наслідки ліквідації, безумовно, можна погодитися. Серед таких називалися наступні [13, с. 7–8; 14, с. 265–267]:

підприємство виключається з Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб — підприємців;

працівники підприємства звільняються у зв'язку з ліквідацією комунального підприємства, майно якого надане в концесію;

створюється ліквідаційна комісія, яка повинна прийняти всі заходи щодо виявлення кредиторів і задоволення їх вимог, а також стягнення дебіторської заборгованості;

у разі неспроможності підприємства погасити свої боргові зобов'язання порушується

процедура банкрутства відповідно до чинного законодавства України;

всі існуючі зобов'язання припиняються ліквідацією комунального підприємства, крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованого підприємства покладається на іншого суб'єкта господарювання.

Втім на практиці, насправді, ніякої ліквідації (у істинному юридичному значенні) комунального підприємства не відбувається. Навпаки, відбувається свого роду правонаступництво за правами й обов'язками комунального підприємства. Такий висновок впливає з інтерв'ю, наданого кореспонденту журналу «Експерт», директором ТОВ «Артемівськ-Енергія» А. Валанчиус. На думку А. Валанчиуса, на даний час актуальним є питання визначення особливостей виконання фінансових зобов'язань підприємства, яке передається в концесію, оскільки сьогодні на інвестора, окрім відповідальності за виконання концесійного договору, покладається ризик переходу прав і обов'язків із погашення заборгованості комунального підприємства. Зокрема, ТОВ «Артемівськ-Енергія» довелося погасити борги МКП «Артемівськтепломережа» в розмірі 11,5 млн грн [9, с. 29].

Отже, практика господарювання свідчить про те, що органи місцевого самоврядування намагаються певним чином «обійти» норму Закону України «Про концесії» в частині ліквідації комунального підприємства. У зв'язку з цим виникає потреба врахування нормою права фактичних відносин, адже, у протилежному випадку, доведеться говорити про наявність у законодавстві, так званої, «мертвої норми». Вищенаведене обумовлює необхідність пошуку іншого засобу припинення діяльності комунального підприємства. Як відомо, правонаступництво за правами й обов'язками може виникнути, якщо використати інший спосіб припинення діяльності суб'єкта господарювання, а саме реорганізацію. Зокрема, на даний час реорганізація використовується у відносинах оренди державного та комунального майна. Згідно з ч. 1 ст. 14 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» припинення діяльності підприємства або його структурного підрозділу здійснюється шляхом його реорганізації через приєднання до орендаря. Уявляється, що слід використати, за аналогією, саме такий спосіб припинення діяльності комунального підпри-

ємства, майно якого передається в концесію, що задовольнить інтереси як органів місцевого самоврядування, так і концесіонерів.

Таким чином, ч. 1 ст. 23 Закону України «Про концесії» уявляється доцільним викласти у наступній редакції:

«1. Припинення діяльності державного або комунального підприємства, майно якого передається в концесію, здійснюється шляхом його реорганізації через приєднання до концесіонера».

Певні питання виникають і щодо правового режиму майна, що надається в концесію або створюється у зв'язку з виконанням умов концесійного договору. Відповідно до ст. 20 Закону України «Про концесії» концесіонеру на праві власності належить наступне:

майно, яке придбане концесіонером на виконання умов концесійного договору;

прибуток, який отриманий від управління (експлуатації) об'єкту концесії;

продукція, яка отримана в результаті виконання умов концесійного договору.

Втім слід визнати неприйнятною норму аналізованого закону, якою допускається закріплення права власності концесіонера на майно, яке він придбав на виконання умов концесійного договору. Задля об'єктивності слід підкреслити, що абз. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про концесії» передбачає можливість переходу вказаного майна у власність територіальної громади після закінчення строку дії концесійного договору відповідно до умов, передбачених цим Законом та концесійним договором.

Як можна побачити, право комунальної власності на майно, придбане концесіонером на виконання умов концесійного договору, є виключенням із правила. З таким станом речей можна було б погодитися, якщо придбання відповідного майна здійснювалося б концесіонером безвідносно до умов концесійного договору. Проте норма абз. 3 ч. 1 ст. 20 наведеного закону спеціально наголошує на тому, що майно набувається на виконання умов договору концесії, а звідси логічним видається висновок про визнання за таким майном права комунальної власності, як і за тим, яке створюється на виконання договірних умов. Адже, за нинішньої ситуації залишається не зрозумілим, чому законодавець вважає, що майно, яке створене на виконання умов концесійного договору, є об'єктом права комунальної власності, а те, яке було придбане, лише може перебувати у власності територіальної громади.

Вважаємо, що, незалежно від того, як це майно було набуто, воно функціонально пов'язане з об'єктом концесії і не можна собі уявити ситуацію, коли після спливу строку дії договору концесії таке майно залишиться у власності концесіонера. Крім того, у разі банкрутства концесіонера майно, яке придбане на виконання умов концесійного договору і є його власністю, може бути відчужене з публічних торгів і тоді нависне загроза паралізації роботи об'єкта концесії, який, наприклад, використовується для надання послуг теплопостачання населенню міста.

Отже, на підставі вищенаведеного уявляється необхідним викласти абз. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про концесії» у такій редакції:

«Майно, яке придбав концесіонер на виконання умов концесійного договору, належить на праві власності державі або територіальній громаді».

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку про те, що нормативне регулювання відносин концесії, в цілому, та їх суб'єктно-об'єктного складу, зокрема, потребує відповідного вдосконалення. Уявляється, що розроблені пропозиції сприятимуть підвищенню якості норм концесійного законодавства України. Викладені в даному науковому дослідженні ідеї можуть бути розвинені в напрямку визначення особливостей концесійних правовідносин.

Список використаної літератури

1. Медведєва О. А. Концесія як правова форма використання державного майна у господарській діяльності недержавними суб'єктами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О. А. Медведєва ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2005. — 17 с.
2. Устименко В. А. Правовое регулирование аренды и концессии коммунальной собственности города / В. А. Устименко // Экономика та право. — 2002. — № 1. — С. 65–71.
3. Зельдина Е. Р. Специальный режим хозяйствования: теоретические вопросы и направления модернизации : монография / Е. Р. Зельдина ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. — 327 с.
4. Сосна С. А. Концессионные соглашения: теория и практика / С. А. Сосна. — М. : ООО «Нестор Академик Паблшерз», 2002. — 256 с.

5. Григоров О. М. Концесійні угоди: правова природа та особливості правового регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / О. М. Григоров ; Ін-т міжнарод. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. — К., 2000. — 28 с.

6. Михеева Е. Договор, от которого зависит будущее. Сравнительный аспект правового регулирования концессионных соглашений / Е. Михеева // Юридическая практика. — 2002. — № 10. — С. 6.

7. Аналіз роботи діючих підприємств галузі, які передано в оренду або концесію: ТОВ «Луганськвода», філії «Інфоксводоканал» м. Одеса, ТОВ «Водне господарство» м. Кіровоград та МКП «Артемівськтепломережа» м. Артемівськ Донецької області : Рішення Колегії Міністерства з питань житлово-комунального господарства України № 19 від 24 лип. 2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

8. Манько Н. Из кранов полилась вода: солнее и дороже / Н. Манько // Голос Украины. — 2009. — № 152. — С. 4.

9. Рябова С. Золотой краник / С. Рябова // Эксперт. — 2009. — № 26. — С. 26–29.

10. Про заходи щодо використання об'єктів незавершеного будівництва державної та комунальної форм власності в області : Розпорядження голови Херсонської обласної державної адміністрації № 615 від 15 черв. 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oda.kherson.ua/cgi-bin/control.pl?lang=uk&type=body&id=roz>.

11. Сидорчук В. К. Концессия — перспективная форма коммунального хозяйства / В. К. Сидорчук // Право и демократия : сб. науч. тр. Вып. 14 / редкол. : В. Н. Бибило (отв. ред.) и др. — Мн. : БГУ, 2003. — С. 173–181.

12. Воронченкова Г. А. Регулирование естественных монополий на условиях концессии / Г. А. Воронченкова, Ю. В. Зворыкина // Вестник аналитики. — 2003. — № 2 (12). — С. 139–155.

13. Лук'янченко О. О. Економіко-правове забезпечення розвитку житлово-комунального господарства на концесійній основі / О. О. Лук'янченко, Р. А. Джабраїлов // Схід. — 2006. — № 1 (73). — С. 5–8.

14. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы : монография / С. В. Богачев, М. В. Мельникова, А. А. Лукьянченко и др. ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. — 381 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2012 р.